

HEIKKI
TURUNEN

Hehkuva sydän

*Hehkuva
sydän*

KUUDENKYMMENTEN
VUODEN RUNOT

WSOY

Heikki Turunen

KUUDENKYMMENTEN VUODEN RUNOT

Hehkuva sydän

Toimittanut Timoi Munne

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

© HEIKKI TURUNEN JA WSOY 2019

ISBN 978-951-0-44247-0

PAINETTU EU:SSA

Sisällys

Ujosta runopojasta
proosan mestariksi 9

I

Pielisen Karjalan
runopoika 17

Kotijärvelleni 19
Kuutamolla 20
Surun kevät 20
Onnen maa 21
Rannalla 22
Joulun kellot 22
Rukkasten jälkeen 24
Lypsinsavuksella 24
Juhannusilta 25
Uni 27
Elokuu Pielisellä 28
Repliikkejä runonäytelmästä
    Tuomitut 29
Vekkuli 31
Kysymys 32
Viimeinen yö 32

II

Kotiinpaluun häpeä,
tuska ja onni 35

Toivoton 37
Tuska 37
Melankolia 38
Teloitus 39
Uhma 39
Nuorukaisen näky 40
Soittaja-Olle 41
Salolammen satu 43
Kankaankutoja 45
Surmattu jumala 46
Kuoleman ihanuus 46
Maailman tarina 47
Tiedon ja elämän juhla 49
Lakeus 51
Itseiva 52
Mahti meni maan rakohon 52
Kevätperho 53
Talvi 54
Ilta 55

III

Nuoren aikuisuuden runokansio 57

Kuva 59
Palokärki 59
Rajatapauksia 60
Minun isäni maa 62
Uuden Karjalan kuva 69
Taiteilijan omakuva 74
Puheita Freudin sohvalla 77
Hovinarri 79
Maan kuolema 80
Skitson tyttöni kuiskeita 81
Kuninkaalliset ilmakehät 81
Tänään kaikki on mahdollista 84
Hajonnut katedraali 85
Barbaarien paluu 86
Runous 87
Rakastuminen 87
Nuoren runoilijan häät 88
Rakkauden määritelmä 89
Herääminen todellisuuteen 90
Hyönteiset kuvittelevat
    kaikenlaista 90
Kevätelegia 91
Lopun aika 92
Maan suru 93
Atlas 93
Pohjolan Romeo 94

Kaupungintalon palo 98
Teilauksen jälkeen 100
Pitkospuut 100
Nuoruusmuisto 101
Kuoleman syksy 102
Kevätjää 102
Kauhumaisema 103
Masto 103
Pyhiinvaeltajat 104
Kuningaskompleksi 105
Raamatun selityksiä 105

IV

Prosaistin herkät syrjähyppyt 111

Tulen maakunnasta 113
Pahan pojan ikävä 117
Jäniksen metsä 119
Kansankirjailija 119
Tuntematon sotainvalidi 122
Juudas 133
Haaksirikko 134
Puimamiehet 135
Katharsis 136
Karjalan pääkaupunki
    uudenvuoden yönä
    1981–1982 137
Vanhempieni runo 140

Erään kansakoulun
satavuotisjuhla 141
Paluu 149

V

Karhunpäinen mies
rakastuu 151

Juhana-herttua kohtaa Katarina
Jagellonican 153
Sininen salonki 154
Sateen jälkeen 156
Balladi suurilta järviltä 157
Elämä ilman sinua 159
Ennen tätä kevättä 159
Miksi et jo tule 162
Rakastuneelta hirveltä jäänyt
runo 163
Tule, ojennan sinulle liekin 164
Karhunpään kuolema 166
Kuikka 169

VI

Kronikat 171

Jummijammi 173
Hannu Virolainen 50 178
Mara ja Eeva 180
Tuli pappi Turun maalta 182

Karjalan pojat
kertausharjoituksissa 183
Taina 50 184
Timoin juhlakronikka 187
Velimatin 60-vuotisräppi 190

VII

Viime vuosien runoja 195

Kivisen leivän pitäjä 197
Kivikyyhkyn laulu 202
Hirvi kaupungissa 209
Kahdeksankymppinen äiti 209
Pielinen tervehtii 210
Minä maalainen 211
Kuolleelle äidille 215
Lieksan laulu 217
Metsän ukko 220
Paaterin joulu 225
Pielisen satu 225
Muistojen Karjala 227
Reserviläisten marssi 228
Kuka sammutti liekin? 229
Lapseni, lintuni 232

Kotijärveleni (1959)

Tuossa aukee Jauhiainen, kotijärvi armas
Poislähtö rannoilt sen oli mulle karvas
Lapsuuteni kaikki ajat viettänyt oon siellä,
sinne aina ikävöin täällä mailman tiellä
Jauhiaisen rantamilla alkoi elämäni
ja ilomiellä sinne aina palaan retkiltäni

Kaunis ompi Jauhiainen, kotijärvi tuo
Pielisehen salmen kautta yhtyy vetten vuo
Niemet ovat pitkät siinä, lahdet lukuisat
Varjoisat on rantalehdot, kauniit kunnahat
Koivut, hongat huminoivat rantametsis siellä,
salon käki kukahtelee kesäisellä miellä

Kotirannan kalliokin, Sammalniemen kulma,
jossa kohoo paikallansa kivipaasi julma
Jylhän Kolin sinisalot hohtaa järven takaa,
pitkä laiha Koiraniemi osan vettä jakaa

Kotijärvein ylistykseen sanat eivät riitä,
mutta sanoin tässä lyhyesti jonkun sanan siitä
Kotijärvein Jauhiainen ompi paras paikka
Kaks vaihtoehtoa jos mulla olis vaikka,
ilman muuta tietenkin ottaisin mä sen
Senpä rannoil ihanil ei huolia oo huomisen

Kuutamolla (1960)

Hopeaa kuutamo tanhuihin valaa,
taustalla himmeinä tähdet palaa
Varjoisna, mustana seisovi salo,
kummasti kuultaa pohjolan palo

On oudon äänetön taivas, maa,
täyskuu kuni aave valaa hohtoaan
Kuolonkalvaana nukkuu taivas ja maa,
lukee kuunkallo kaameaa loitsuaan

Jotain outoa mielessä väilyy silloin,
ei muulloin kuin tuollaisin kuutamoilloin
Kammon värinää, kauhua siinä on ihan,
liekö tuo pelkoa Jumalan vihan
sen johdosta mit tuli tehtyä kerran,
kun ei muistettu kulkea pelvossa Herran.

Surun kevät (1960)

Istuu poika äärellä virransuun,
iltana ihanan toukokuun
Joki ohitse virtaa hopeaisin polvin,
sylistä varjoisan saloholvin
Kesä lempehin täällä nyt on,
suvi suloisin vallaton
Sointuu somasti lintujen soitto,
on ilma kuin ihanin aamunkoitto

Muut nuoret tansseissa karkeloi,
mulle murhetta mustaa kevät vain toi
Siksi nuku en onnen unelmoissa,
koska oma äitini on nyt poissa
En tiedä hukunko kyynelvuohon
vai syöksenkö virtaan tuohon

Onnen maa (1960)

Näin ruskon rannoilla taivasten kerran,
kun riemuiten yleni suvessa nukkunut päivä
kultavuorilta kaukaisilta
Ja kuin Onnelan laakso, niin kimmelsi maa,
kosk häälyvi idässä tuliset verhot,
kosk siivet siel väikkyvi kultaiset ruskon
kuin ilmojen linnun siivet

Noin aatos mun kulki: ah ihanaus
on vuori, tuo kullassa kylpevä kaukanen vuori,
mi idästä etäältä ylväänä korkeelle kohoo
se Onnelan vuori, onnen maan ihana linna,
mistä uneksuini joskus povessa yön
Oh tuolla se on, kullasta nousee
taivahan rannalta kaukaa kuin uni,
taivaan kartanon tornisto ylevän kaunis
missä lapsen riemuiten elää saarella unten
Sinne tahdon ma pois alhosta täältä,
missä murhetta mustaa huokuvi synkeä taivas
Ylös Onnelan kunnaalle mielin, ikisuvehen kauas,

miss autuain asunnot hohtaa ylhäisin tornein
aamuruskon kajoa kullanhohtoista vasten

Rannalla (1961)

Rannalla kultani kanssa,
me istuimme iltana kesän
ja häätanssi sädekeijuin
veden yllä tyynen kun käy.

Minä syliin neitoni suljen.
Tuoksuvat kutrinsa tummat
yönmustana katseensa hehkuu,
vartalo kukkea sykkii,
kun hänet povellein painan,
juon huultensa mettä kuumaa
ja uneksin
    uneksin,
aatoksein taivoon käy
iltana kesän, rannalla
varjossa valkean koivun

Joulun kellot (1961)

Jo kumuupi kaukana kellot
kiirivi kaiku ylitse maiden
    juhlaval jylinäl

kuin lyönyt ois viimeinen koitos
ja tuomiokellot ne sois

Sitä hartaana kuuntelee maa.
On äänetön, tyyne pakkasaamu
vain kellot soi,
nietoksen kattamal kunnahal seisoo
huurteiset hongat
ja ruskojen roihu itätaivaalla palaa,
tulen kajossa kimaltaa hanki
kuuraviitoissa hohtavain koivuvin
kalvea parvi
kultasel kunnahal seisoo

Ylväänä kaartuu taivaan holvisto korkee
ja kellot vain soi,
vaaralla hartaina seisovat lumioksaiset kuuset
niiden kaikuja toistaa, hopeenauhoina verkkaan
lumikatton ylle kohoo mökkien sauhut

Oi jouluaamun pyhää rauhaa
kun kellot vain soi,
temppeleihin rientää salojen vakava kansa
hankiniityillä helkkäissä kulkusten hoosiannan
Enkelten airueet valkeet korkeudessa
tähtitarhojen tuiketta vasten
pasuunoin kertoo pyhää sanomaa joulun:
Jeesus on syntynyt,
Poika on tullut

Jummijammi (1990)

Kasvoi mies Karjalassa,
Viipurissa veli virisi,
Kannaksella kaunis poika,
lieto Laatokan lähellä.
Ei ollut iso, vaan iloinen,
eipä kookas, vaan komea:
helppoinen, vaan heljä henki,
silmät kuin sinestä taivon,
hellepilven valohelosta.

Ei ollut tukka helmilöistä,
eikä kikkarat kiharat,
osin kaljusta katuhka,
korttehistä suorat karvat.
Vaan oli tuli tukan alla,
hivusten piilossa himerrys,
sekä himerrys että helotus,
helotus helakan hengen,
siinto sielun sinikirjon.
Naurusta nivuset tehty,
olkapäät olostä hyvästä,
hartiat hehetyksestä,
jutun juurista jalatkin.

Puhu paljo, ei kironnu,
'jummijamma' jementi.

Sen sanoi joka jutulle,
sanoi iloonsa, sanoi suruunsa,
sano itki taikka nauroi.
Sitä vatkutti verevä,
hoki tuo hojakka poika,
toisti vilkas viiletyinen.

Siitäpä nimi sukesi,
merkki syntyi merkillinen
miehistä mukavimmalle:
joukko Jummiksi julisti,
Jammiksi rakutti rahvas.

Jummi Suomea jumaloi,
palvoi Jammi pientä maata.
Ollut sovassa sotilaan poika, väessä
vääpelin vekara.
Vei hältä Viipurin Venäjä,
Monrepoon mahorkkaturpa.

Tuli Jummi Jovensuuhun,
Joille Jammi kapsahtihe,
otti pestin postityöhön,
lehtirahtariks rupesi.
Tunnolla teki tekonsa,
aatoksella askareensa.

Perhe kasvo, koti kukoisti.
Hyvät oli harrastukset
postikuskin, pallomiehen,
erotuomarin etevän.

Pieniä rakasti prihatsu,
vesseleitä viipurilainen.
Sylissä lapsia lekutti,
pompotteli polvellansa.
Sitten piipuksi panihe,
tupakaksi, tuuminnaksi.

Luki kirjat kaikenlaiset,
runot tutki, romaanit ravehti,
kaikki ahmi aforismit,
mietekirjatkin kolusi,
tiesi dogmit Descartesin,
arvasi Aristoteleetkin.

Hyvä oli hänen elämä,
suora tie suoran miehen,
ura uljas tuon uroksen,
sinivalkean sisältä,
suomalaisen syvämmeltä.

Tulinpa minäkin tutuksi,
Jummijammin juttukamuksi.
Hyväksi havaitsin huvissa,
taitavaksi tarinoissa.
Paljon se puhui ja puputti,
viipuriksi viisasteli:

pohjolan pariisiks pajatti
»Kun hää tuloopi tupahan,
ystävät heti ylinnä,
kaverit kahella puolen,
veriveljet vieretyksin.
Ottaako pojat olutta,
voassoa väkevät miehet?
Haastelemme henkeviä,
jaloja jutustelma.
Oot sie veikko tätä kuullut,
sitä nähnyt, tuota tajunnut...
Kuulehan kun mie kupajan...»

Ja nauru kaikui katossa,
hohottelu holvin alla.

Yks vain oli vika ukossa,
pahapuoli papparassa:
liiankin innokas ilossa
tarmokas tarinanpijossa
joskus oli Jummijammi.
Meitä sutki suututtikin,
sen raivotti puheripuli,
kun ei meitä kuunnellunna,
malttanna matala miesi.
Ite vaan äänessä olevi,
suuna päänä pärskyttävi.
Kun muillakin asiaa olisi,
sanomista, soakkunoita,
vitsejä vilisemällä,
kaskuja kahmalomitalla.

Kerran sitten keksittihin,
veto lyötiin lämällä:
»Ooppas vaiti varttitunti,
hetkeks hiljene, hyväkäs!
Niin myö tuopit tarjoamma,
oluet sinulle otamma.
– Vaan jos sie tulet välihin,
juttuinesi meijän jutuille
etkä kestä kuuntelua,
vaitioloa vähäsen,
niin sinä kaljat kustannatkin
kansan maltaat maksanetkin,
ohrat ostat joka ukolle.»

Suostui Jummi, lupasi Jammi,
veikko vilkas Viipurista.
Hetkeks hiljeni hyväkäs,
jopa pijätti puheripulin,
loklotuksensa lopetti
janosta jalosen juoman,
pelosta rahanmenekin.

Viijet minuutit menevi,
kunnes kului kuuvnetkin,
paha on pojalla olla,
moottoriturvalla tukala
äänetönnä äimistellä,
turjotella suu tupella
piipunvartta pureskellen
helahista hellitellen.

Kaskut mielessä matavi,

vitsit päässä viereksivi,
väänteleiksen, käänteileiksen,
– tuoliko lie tulessa –
Huokaileepi, haikaileepi,
jo hiki kulmihin kihahhti,
tuskan vesi tukan alle
tuona hetkenä pahana
tuokiona tuikeana
kun nuo mestarin mykisti,
viipurilaisen vaientivat,
turvan tukkivat topakan.

Me siinä köyhät kötisimme,
kymppejämme kahtelimme,
kaivoimme kolehtirahoja,
vedon voittajan varalle,
manaellen mielessämme
kiroellen kitarisoissa,
että pitikin veto vetäistä
veikka kallis vetkutella.

Vaan sitten jo suu särähti,
turpavärkki tussahtihe
ensin ’jumminsa’ julisti,
sitten ’jammin’ jaaritteli
’jummijamminsa’ jäkätti,
pakisi hetkellä pahalla,
paukaisu pahan nenällä
vähää ennen kun väsähti
vaitonainen varttitunti.
– Sitä ei kestänyt ketale,

ennen tuo satasen suori,
tuhos tuhatmarkkasensa,
kun kuunteli kalajamatta,
suupaltti supettamatta,
toisten juttuja juroja
tarinoita tumpeloita.

Ja nauru kaikui katossa,
hohottelu holvin alla.

Harvoin se huolia huraji,
välitteli vaivojansa.
Valo kannoilla vajelsi,
kirkas seuras kintereillä;
muitakin Jummi tuo jalosti,
auttoi Jammi ahdingoissa,
nauruks käänti kärsimyksen,
iloksi ikävät muutti,
surun sorti suulla hyvällä.
Joskus vain pikkusen pirahti,
kostuivat siniset silmät,
kosta kun lapsia kehahti,
lapsenlapsia etenkin.

Moni Jummia jumaloi,
Jammia piti jalona,
ihasteli ilkikurista,
kummasteli kultasyväntä:
siinäpä ijän inehmo,
kaunohenki karjalainen,
kuin kuva heleän heimon,

heijastus lajin lavean.

Kempä tiesi kevähällä,
arvasi valon ajalla,
mikä versoi vaattehissa,
paisui paitansa sisällä,
sorti jo elon säikehiä,
kultalankoja kuristi,
himentti hopeiset loimet,
kalvoi sielua sinistä.

Päältä mies iloja iukui,
sisällä yöhyt yökötteli:
hiljaa hiipi musta hirmu,
tumma lonkero levisi,
surma soui soluja pitkin,
julma jäntehiä pitkin.
Jo lähestyy kamala kopra,
rihmasto ruton näköinen
sitä mikä sylkytteli,
sylkytteli jynkytteli
punaisena povessansa,
kaunoisena kainalossa.

Kuolivat kukat aholta,
tuli syksy tuimin tuulin;
kuume kumma kummitteli,
polte outo poltatteli
Jummia jukuripäättä,
Jammia jalosyväntä.

Tuota kotvan kuulosteli,

aikansa ajattelevi.
Siitä lähti lääkäriille,
pakeni tohtorin pakeille.
Syynäsivät, suinasivat,
kuvasivat, koputtelivat.
Jo näkivät mikä vikana,
syynä outohon olohon:
varma kuolo kainalossa,
turmio takin sisässä.

Tuli Jummi tuttavihin,
joukkoihin jorisevihin.
Niin oli kuin ikänsä ollut
lieto Laatokan läheltä.
Puhu paljon, ei kironnu,
»jummijammia» jementi.
Sanoi sen joka jutulle,
sanoi itki tahi nauroi,
sitä vatkutti verevä,
hoki tuo hojakka poika.

Kalvakka vain oli iholta,
harmaja hipiältänsä.
Syöpä hällä syömmen luona,
sanoi kun ukkelit uteli,
sekä sanoi että nauroi,
olat nosti, käjet kohotti:
»Myöhästä hyväkin hoito,
tuonne lähen tupakille»,
virkki ja ilmoja osoitti
taivahaita tavoitteli

suoravarsi suupelillä
pitkävarsi piipullansa.

Ja nauru kaikui katossa,
hohottelu holvin alla.

Kumaji elämän kello,
aika loppua lähenei.
Vielä tuli tuttavihin,
vaan oli kahta kalpeampi,
harmaja väriltä, hauras,
kallona pää kumotti.
Vielä sanoi jummijammin,
vielä vitsejään viritti,
koaskujansa kouhotteli,
uupunut oli ja utero,
autius silmissä asuvi,
todisti totinen katse:
kalma kärkeä kinterillä,
kuolema kupeella istuu,
outo oottaa oven suulla.

Niin meni manalle Nenonen,
Esko esikartanoihin.
Enää vuotta ei elänyt,
ajastaikaa akkiloitunut.
Nähty ei kesän tuloa,
kun hän sai jo kutsun ylhen,
kuuli korkean komennon.

Tuosta kertovi tarina,
juttu Jummin poislähestä,

haiku sen hatkojen otosta:
Sängyssä viruvi vento,
kaltto kuolinvuotehella.
Ikkunasta taivahalle
ylös verhojen välistä
kääntyi silmänsä siniset,
katse kauno karjalaisen
kuni sinne kaipailen
kärsimyksistä kovista,
ilmoille ihanan Luojan,
huoneille hyvän Jumalan.
Sanoi 'jummi', sanoi 'jammi',
sitten sanoi 'jummijammi.'

Siihen kuolema kumartui,
kirkkaus ottihe omansa
iki-ilo iloisen miehen.

Jäi vain piippu ja ikävä,
kaipuu kaiken-naurajata,
haikamieli haastajata.

Ei kaiu nauru nyt katossa,
hohottelu holvin alla,
vaiti yli varttitunnin,
tiiman tiukan suu tupella
ensi kerran on etevä,
vermi veikko Viipurista,
lieto Laatokan likeltä.

RUNOJA VUOSILTA

1959 – 2019

*»Sitä rakkauskin on,
myrsky, loiste auringon.»*

HEIKKI TURUSEN runojen aiheet ja tyylilajien monimuotoisuus hämmästyttävät. Alkutaipaleella Aleksis Kiven, J. L. Runebergin, William Shakespearen ja Kalevalan vaikutus oli voimakasta. 1960-luvun lopulla Turunen kirjoitti modernia lyriikkaa.

Aiheissa on omaa elämää tiukasti tarkastelevaa keskuslyriikkaa, luonnon ja kotiseudun ylistystä, vanhempien elämäntyöstä kertovia tekstejä, laulutekstejä ja rakkausrunoja.

Hekkuvan sydämen on toimittanut Timoi Munne.

